Bilim Düşünce ve Sanatta

CİZRE

(Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu Bildirileri)

Editör
M. Nesim Doru

İstanbul–2012

Halkodası Reisliğinden Cizre Müftülüğüne Mahmut Bilge Profili

Bilal Altan-Şırnak Üniversitesi

Absract

The Profile of Mahmut Bilge: From The Director of The Public House to The Muftu

Mahmut Bilge is one of the important figures who trained in Cizre and there's not much knowledge about him except his identity of religious scholars and mufti. He has carried out various tasks throughout his life like teaching, clerkship and treasurership in Cizre Municipality, clerkship in Nusaybin Public House and the membership of village arm, the director of Public Room of The Party of Republic Public in Kiziltepe, the public registration office and muftu.

There markable thing about Mahmut Bilge is that his life which is extending from Public House clerkship, the director of the Public Room to muftu has undergone a process of change. In other words it is remarkable that someone who has worked as a clerkship in Public House and the director of the Public Room, through what kind of changes – Two different aspects of his life – and reached the stage of muftu.

It will be explained that Mahmut Bilge's life story, the poetry he wrote Ismet Inonu, his published and unpublished works and the sections of his exemplary life, as parallel of his two different life line. The archive materials and oral sources about Mahmut Bilge will lead us.

KeyWords: Mahmut Bilge, Public House, Public Room, Muftu

Giriş

Mezopotamya coğrafyasının kadim şehirlerinden biri olan Cizre birçok önemli şahsiyet yetiştirmiştir. İsmail Ebul-iz El Cezeri, Ahmet El Cezeri, İbnülesir Kardeşler bunlardan sadece birkaçıdır. Ancak bu değerli simaların bugün için hak ettikleri karşılığı alamadıklarını söylemek mümkündür.

İnsan tabiatı gereği bazen hep aynı çizgide ilerlemez. Kimi zaman kendi isteği kimi zaman yönlendirme neticesinde olumlu veya olumsuz bir mecraya kayabilir. Diğer bir deyişle insanın kendi özgün iradesi dışında davranışlar sergilediği durumlar bulunmaktadır. Cizre'nin yakın dönemde yetiştirdiği Mahmut Bilge'nin ilginç yaşam öyküsü de bu bağlamda değerlendirilebilir.

Tutuculuğun, gelenekselliğin, dini hassasiyetlerin olduğu bir ortamda yerleşmiş değerlere ters fikirler öne sürmek, bunu kanıtlamaya çalışmak kolay değildir. Bu durumda ya bütün zorlukları, tehlikeleri göze alarak mücadelenize devam edersiniz ya da pes eder çekilirsiniz. Mahmut Bilge yaşadığı dönemin tüm engellemelerine karşı inandığı fikirleri sonuna kadar savunmaya çalışmıştır. Birçok durumda – aya gitmenin mümkün olduğunu söylediğinde olduğu gibi- zaman onu haklı çıkaracaktır.

Mahmut Bilge'nin Hayatı

1904 yılında Cizre'de doğan Mahmut Bilge, Hatiban Camisi'nde görev yapan Cizre ulemasından Molla Abdurrahman Hoseri'nin oğludur.[1] Babası müderris Abdurrahman Efendi'den dini ilimleri okumuştur. Özellikle Arabi ve Farisi tahsilini babasından görmüş ve 1922 yılında babasından icazet almıştır. Medrese eğitiminin yanı sıra resmi eğitim de alan Mahmut Bilge, Rehberi Terakki İlkokulunu[2] 1919 yılında pekiyi derece ile tamamlamıştır. 1961 yılında Trabzon İmam Hatip Lisesi orta kısmını, 1963'te ise aynı okulun lise kısmını bitirerek mezun olmuştur.[3] 1920 yılında öğretmen vekili, gerekli imtihanları verdikten sonra da asil öğretmen olmuştur. 1 Ekim 1929 yılında öğretmenlikten istifa ederek, 1930 yılında Cizre Belediye kâtipliği ve veznedarlığına getirilmiştir. 1934 yılından itibaren Nusaybin, Kızıltepe, Cizre ve Mardin merkezinde nüfus memurlukları ile nüfus başkâtipliği görevlerini yürütmüştür.[4] Bir ara Haberli Nahiye Müdürlüğü[5] de yapan Bilge, söz konusu asil görevlerinin dışında Nusaybin'de Halkevi kâtipliği,[6] köycülük kolu üyeliği,[7] Kızıltepe Halkodası reisliği[8] gibi fahri görevlerde de bulunmuştur.

1948 yılında Cizre Müftüsü olup 1969 yılına kadar Cizre'deki bu görevini icra eder. 26 Nisan 1969 yılında Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde müftülüğe başlar. Burada kısa bir süre kalan Bilge, 26 Haziran 1970 yılında Birecik müftülüğünden Silopi müftülüğüne tayin olur.[9] 30 Temmuz 1970'ten 1 Eylül 1971'e[10] kadar da Silopi'de yürüttüğü müftülük görevinden sonra emekliye ayrılır

Babası Molla Abdurrahman Hoseri, Molla Ali, Molla Ali de Molla Mahmut'un oğludur. Babası iki eşli olup, bu eşlerden birinden Mahmut, Ali, Abdulkerim ve Selime, diğerinden Mustafa ve Meryem adlı çocukları doğmuştur. Müftü Mahmut Bilge'nin Abdulaziz ve Behiye isminde iki çocuğu olmuştur. Oğlunu küçük yaşta kaybetmiştir. Soyu kızı Behiye tarafından devam etmektedir.[11]Mahmut Bilge, 5 Mayıs 1974 yılında Cizre'de vefat etmiş ve aile mezarlığına defnedilmiştir.

Kişisel Özellikleri

Mahmut Bilge'nin kendine has birtakım vasıflarından bahsetmek mümkündür. Her şeyden önce Hz. Muhammed'in hasletlerini örnek alıp uygulamaya çalışmıştır. Yemesine, içmesine, giyimine, kuşamına çok dikkat etmiştir. Öyle ki, vücut dengesini koruyup korumadığı, kilo alıp almadığını tespit için sık sık uğradığı Sabri Çevik adında bir terzisi vardı. Bir ara terzisi ölçüsünü alırken göbek yaptığını söyleyince bu durumdan çok müteessir olur.[12]

Günün modasına uyar, her gün sakal tıraşı olur ve bastonunu her daim elinde taşırdı. Gezmeyi çok seven, sosyal bir kişiliği olan, herkesle oturup kalkan, akrabalarını, komşularını gözetleyen biriydi.[13]

İnsanların bilgi düzeyleri veya kültür seviyelerine göre bir tutum içinde bulunurdu. Onların anlayabileceği tarzda sohbet eder, sorularına cevap verirdi. Örneklerle desteklediği açıklamalarıyla sorunun muhatabını ikna ederdi. Bu hususta kendisine Azrail'in aynı anda çok sayıda canı almasına akıl erdiremediğini soran birisine; nasıl ki Cizre'de aydınlatma ile görevli kişi şalteri indirdiğinde aynı anda tüm şehir karanlığa gömülüyorsa, Azrail'in aynı süre içinde çok sayıda canı alması kadar doğal ne olabilir diyerek makul bir cevap vermiştir.[14]

---

1 Sözlü Kaynak 1
2 Abdullah Yaşın, Tarih, Kültür ve Cizre, Alioğlu Matbaacılık, İstanbul, 2011, s.507
3 Mahmut Bilge, Yezidiler, Yay.Haz. Ahmet Taşğın, Kalan Yayınları, Ankara, 2002, s.12
4 Abdullah Yaşın, a.g.e., s.507
5 Sözlü Kaynak 2
6 490.01.945.664.1.226.
7 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.1.1415.679.2.1
8 490.01.945.664.1.169.
9 Birecik Müftülüğü Arşivi
10 http://www.silopimuftulugu.gov.tr/sol_sutun/muftuler-albumu/ erişim 09/02/2012
11 Sözlü Kaynak 1
12 Sözlü Kaynak 3
13 Sözlü Kaynak 1
14 Sözlü Kaynak 1

Yine karşı tarafı mest edecek düzeyde bir hitabet yeteneği ve hazır cevaplık özelliği vardı. Kendisine yöneltilen soruları cevapsız bırakmaz, hemen her konuda bilgi sahibi olan bir zattı; ancak konuşmaktan çok okumayı ve yazmayı severdi.[1] Gündemi, gazeteleri okuyarak, radyo dinleyerek takip ederdi. Takva sahibi ve tasavvufi yönü de kuvvetli olan Bilge, sıra dışı fikirlerinden dolayı kendisine ve yakın çevresine karşı tepkiler, olumsuz söylemler olduğunda sabır göstermiş, rahatsızlık duymamıştır.[2]

Eserleri

Mahmut Bilge'nin kaleme aldığı eserler kendisine yakıştırılan sıfatları veya özellikleri teyit etmektedir. Eserlerini Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe gibi farklı dillerde yazmıştır. Belli başlı eserleri şunlardır:

1-Ay Risalesi

2-Nuh (a.s.) ve Tufan

3-Resül-i Ekrem (Muhammed Mustafa'nın Nüfus Hüviyet Cüzdanı)

4-Yezidiler

5-Kıyamet Risalesi

6-Öldükten Sonra Dirilmek

7-Kuran-ı Kerim'deki Kıssalardan Hisseler

8-Cin Risalesi

9-İslamlıkta İtikadi Fırka ve Şubeler

10-Hac Kılavuzu

11-Rüya Kitabı

12-Feraiz Kitabı

13-Bürdüye Kasidesinin Tercüme ve Şerhi

14-Münferice Kasidesinin Tercüme ve Şerhi

15-Banet Suat Kasidesinin Tercüme ve Şerhi

16-Kuran-ı Kerim'e Ait Muhtelif Bilgiler ve Tahliller

17-El Cezeri'nin Tecvidi, Tercüme ve Şerhi

18-Cezaevinde Vaazlarım

19-İndeks[3]

20-Daşdalağlı Fendi[4]

21-Milli Şefimize[5]

Sıraladığımız eserlerinden ilk dördü basılmış olanlardır. Ay Risalesi ile Nuh (a.s) ve Tufan 1963'te, Resül-i Ekrem (Muhammed Mustafa'nın Nüfus Hüviyet Cüzdanı) 1965'te[6] Yezidiler eseri ise vefatından sonra[1] basılmıştır. Diğerlerinin basımı yapılmamıştır.

---

1 Sözlü Kaynak 3

2 Sözlü Kaynak 1

3 Abdullah Yaşın, a.g.e., s.508-509

4 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.1.1415.679.2.
1938 Eylülünde yazılan hikâye iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım yazarın gördüklerini, ikinci ve asıl kısım ise yazarın işittiklerine dairdir. İlk kısımda o dönemde Siirt'e bağlı ve kaza olan Şırnak'ın Daşdalağ Köyü'ne, köyün de içinde yer aldığı Derşev bölgesine, coğrafyasına, aşiretlerine ilişkin bilgiler vermektedir. İkinci kısımda ise hikâyenin başkarakteri fakir ve kimsesiz Fendi'nin Adana'ya gittikten sonra başından geçenler olaylar, azim ve sabırla başarılı olması anlatılır.

5 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.01.945.664.1226.

6 Abdullah Yaşın, a.g.e., s.508-509

200 sayfalık Ay Risalesi'nde Ay'a gitmenin mümkün olduğunu ayetler, hadisler, ilmi deliller ışığında açıklamaktadır. Yine risalede kâinata, güneşe, gezegenlere, canlılara, cansızlara dair bilgiler vermektedir. 24 yapraklı Nuh (a.s) ve Tufan isimli eserinde Tufan, Cudi ve Cizre'ye ilişkin açıklamalar yapmaktadır. 204 sayfalık Resül-i Ekrem (Muhammed Mustafa'nın Nüfus Hüviyet Cüzdanı) çalışmasında Resulullah'ın ahlakını, karakterini, vasıflarını, söz ve fiillerini sahih hadislerle açıklamaktadır. 1934-1948 yılları nüfus memurluğu görevi boyunca binlerce kişinin nüfus cüzdanını yazdığından Resül-i Ekrem'in nüfus kimliğini en sonuncu kimlik olarak yazdığını söylemektedir. 464 kelimeyi dizerek, bu kelimelere göre peygamberi anlatmıştır.[2]

Hem Yezidilik üzerine yazılan eserlerden hem de konuşma imkânı bulduğu Yezidilerden elde ettiği bilgilerle hazırladığı Yezidiler isimli çalışmasında Yezidiliğin menşei, tarih sahnesine çıkışları, Şeyh Adi, inanış biçimleri, örf ve adetleri gibi hususlarda bilgi vermektedir. Bir İslam âlimi olmasına karşın başka bir inanca nasıl tarafsız ve bilimsellikle yaklaşılacağını kanıtlamıştır. Kitap ciddi bir sosyolojik araştırma hüviyetindedir. [3]

Şerafettin Elçi, Mahmut Bilge'nin tarih alanında bir derya olduğunu, tüm ısrarlarına rağmen tarihi bilgilerini kitaba dönüştürmediğini, ölümü ile birlikte çok ihtiyaç duyulan bir tarihi hazinenin de yok olduğunu üzülerek dile getirmektedir.[4]

Mahmut Bilge'nin ayrıca müsvedde olarak yazdığı Kürtçe birçok eseri de bulunuyordu;[5] Bu eserlerle birlikte çok zengin ve kıymetli bir kitaplığı vardı; ancak bunlar başta 28.09.1959 ile 01.11.1970 yılları[6] arasında İdil'de Müftülük yapan üvey kardeşi Mustafa Bilge olmak üzere varisleri tarafından dönemin şartlarından dolayı bertaraf edilmiştir.[7]

Eserlerini genel olarak müftülüğü sürecinde yazan Mahmut Bilge'ye ait Milli Şefimize ve Daşdalağlı Fendi çalışmaları nüfus memurluğu döneminde yazılmış ve bir bakıma ilk çalışmaları olması bakımından önem taşıdığını da söyleyebiliriz.

Halkevleri Dönemi

Mahmut Bilge'nin yaşam çizgisini iki farklı dönemde değerlendirebiliriz. İlk dönemi Harf İnkılâbının yapıldığı ve buna bağlı olarak Millet Mekteplerinin açıldığı 1920'li yılların sonu, Halkevlerinin faaliyete geçtiği 1930'lu yıllar ile Halkodalarının faaliyet gösterdiği 1940'lı yılların başını kapsamaktadır.

1 Kasım 1928 yılında Harf İnkılâbı gerçekleştirilmiş, yeni harflerin öğrenilmesini sağlamaya dönük de Millet Mektepleri adı altında 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren halk için okuma yazma eğitimi verilmeye başlanmıştır. Mahmut Bilge'ye ilk esas mesleği öğretmenlik olduğundan bu süreçte yeni harflerin öğretilmesi adına açılan dershanelerde kendisine görev verilmiştir.[8]

Milletçe kalkınma ve yükselme azminin ifadesi olan Halkevleri ve Halkodalarının[9] temel kaygısı halkı bilinçlendirme ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin ideolojisini yerleştirmek olmuştur. Türkiye'de 1930'lu yıllarda ulus-devlet ideolojisi çerçevesinde gerçekleşen modernite projesinin örneklerinden biri olan Halkevleri, iktidar partisinin ideolojisi doğrultusunda faaliyette bulunmuştur. Bu noktada Halkevlerine hem yeni rejimin getirdiği çağdaşlaşma reformlarının sağlamlaştırılması hem de Kemalist ideolojisinin yerleştirilmesi bakımından önemli görevler yüklenmiştir.[10]

Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir yan kuruluşu ve böylesi bir misyona sahip olan Halkevleri ve Halkodalarında Mahmut Bilge'nin ihtiyari veya gayri ihtiyari değişik görevler aldığını görmekteyiz.

---

1 Sözlü Kaynak 4
2 Abdullah Yaşın, a.g.e., s.508-509
3 Sözlü Kaynak 7
4 Sözlü Kaynak 7
5 Sözlü Kaynak 4
6 http://www.idilmuftulugu.gov.tr/mueftuelerimiz.html erişim: 09/02/2012
7 Sözlü Kaynak 4 ve Sözlü Kaynak 7
8 Sözlü Kaynak 1
9 CHP, 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1946, s.6
10 Ayşe Durukan, Türkan Ulusu Uraz, ''Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları'', İTÜ Dergisi/a Cilt:7 Sayı:1, 2008, s.40

Çünkü açılış sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği çıkardığı yazıda memurların buraya özendirilmesini bakanlardan isterken, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan çıkarılan Maarif Vekâletine mensup Muallimler, Memurlar ve Talebelerin Halkevleri ile Münasebetlerine Dair Talimatname'de öğretmenler ve memurların resmi görevlerini aksatmayacak şekilde görev almalarını[1] belirtmekteydi. Diğer yandan Halkevlerinin kapısı Cumhuriyet Halk Partisi'ne üye olan veya olmayan tüm vatandaşlara açıktır; ancak Halkevlerinin yönetim kuruluyla şube idare kurullarına üye olabilmek için Cumhuriyet Halk Partisi'ne kayıtlı olmak lazımdır. Memurların ise bu yönetim kurullarına girmelerinde kanuni bir engel yoktur.[2] Bir bakıma memurlar partinin doğal üyeleri olarak görülmüşlerdir. Dolayısıyla Mahmut Bilge partinin doğal bir üyesidir.

Mahmut Bilge'nin anılan dönemde Nusaybin Halkevi kâtipliği ve Köycülük Kolu üyeliği, Kızıltepe Halkodası reisliği gibi görevler yürüttüğü görülmektedir. 20 Şubat 1938 yılında Nusaybin Halkevi'nin açılışı münasebeti ile gerçekleştirilen törende "Halkevlerinde çalışacakların adına özlü bir hitabe"[3] kendisi tarafından verilmiş, ayrıca Partinin düzenlediği Memleket Küçük Hikâyeleri yarışmasına Mardin'i temsilen Daşdalağlı Fendi Hikâyesi ile katıldığı bir etkinliği olmuştur.

Nusaybin Halkevi kâtibi iken değineceğimiz üzere İsmet İnönü'ye bir şiir yazmıştır. Bu süreçte Nusaybin'deki görevi nüfus memurluğudur. 3 Temmuz 1943 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği Yüksek Makamına yazdığı bir yazıda,[4] 14 Mart 1941'den itibaren Kızıltepe Halkodası reisliği yaptığını belirtmektedir. Aynı yazıda Cizre nüfus memurluğuna nakil edildiğinden kaza Halkodası reisliğinden ayrıldığını, vekâleti aza tapu sicil memuru Raif Turan'a bıraktığını söylemektedir. Reislik süreci boyunca: "Vatanî ve millî ödevimi hakkiyle yapmış ve büyüklerimin takdirlerine mazhar kalmış isem en büyük bir saadete nail olduğumu sayarım. Cizre'ye gittikten sonra da yene parti teşkilâtinde nafi bir uzu olarak çalışacağımda şüphe yoktur." demektedir. Mahmut Bilge'nin yazışmalardaki bu üslubu ast-üst ilişkisi bağlamında dönemin dilini yansıtmaktadır.[5]

Mahmut Bilge Cizre'ye tayin edildikten sonra 13 Şubat 1938'[6] den beri faal olan Cizre Halkevinde görev alıp almadığına dair Emekli İmam Abdulkerim Özervarlı, kendisinin pasif kaldığını, perde arkasına çekildiğini belirtmektedir.[7] Cizre Halkevi faaliyetlerini bilen ve takip eden Abdulgaffar Dursun ise sadece bazen üst düzey yetkililer geldiği zaman onlara eşlik ederek misafir olarak Halkevine geldiğini dile getirmektedir.[8] Yine dönemin tanıklarından Sabri Gümüş de Cizre Halkevi faaliyetlerine yönelik bir girişimine şahit olmadığını[9] ifade etmektedir. Mahmut Bilge'nin Cizre Halkevine ilişkin arşiv belgelerini tarayıp incelememiz neticesinde ismine ve herhangi bir çalışmasına rastlamayışımız İmam Abdulkerim Özervarlı, Avukat Abdulğaffar Dursun ve Esnaf Sabri Gümüş'ü doğrulamaktadır.

Diğer yandan 1946 yılında çok partili siyasi hayatın başlamasıyla birlikte, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkevlerine karşı daha özerk ve tarafsız kuruluşlarmış gibi yaklaşmaya başlayacak ve bu mesafe çok partili hayatın kendine özgü toplumsal ve siyasal dinamiklerinin etkisiyle daha da artacaktır. Başka bir siyasi partinin iktidara gelme olasılığını düşünen birçok üye Halkevlerine devam etmez hale gelecektir.[10] Yaşanan bu siyasal ortam değişimi, Demokrat Parti'nin muhafazakâr çizgisi Mahmut Bilge'nin Halkevlerine ve Cumhuriyet Halk Partisine karşı tutumunu etkilemiş olabilir.

Mahmut Bilge'nin Halkevleri dönemindeki yaşamına dair akla şu sorular gelmektedir. Mahmut Bilge gerçekten dönemin koşullarının bir zorlamasının sonucu olarak mı, memuriyetinden dolayı mı, üst düzey yöneticilerin takdirini kazanıp yükselmek için mi yoksa kendi rızasıyla ve isteyerek mi görev alıp aktif faaliyetlerde bulundu.

---

1 Şerafettin Zeyrek, Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 2006, S.23
2 CHP Halkevleri Talimatnamesi, 1935, s.5
3 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.01.959.714.2.60.
4 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.01.945.664.1.169.
5 Sözlü Kaynak 5
6 Ulus 13 Ocak 1938, s. 1
7 Sözlü Kaynak 3
8 Sözlü Kaynak 6
9 Sözlü Kaynak 2
10 Sefa Şimşek, Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002, s.205

Şerafettin Zeyrek'in ifade ettiği üzere, Halkevleri uzun yıllar genç politikacıların yetiştiği ve uygulama yaptığı bir yer olmuştur. Gençler, başta Atatürk'ün, İsmet İnönü'nün ve üst düzey bürokratların gözüne girebilmek, yükselebilmek ve politikada bir an önce yerlerini alabilmek için evleri adeta atlama tahtası olarak görmüşlerdir.[1] Mahmut Bilge'nin Halkevlerindeki aktifliğinin bir nedeni bu olabilir. Diğer bir neden yukarıda belirttiğimiz gibi çıkarılan yazı ve genelgelerle öğretmen, memur olanların evlerde görev almalarını zorunlu koşmasıdır. Yine muhalefetin olmadığı, susturulduğu, tümüyle tek partinin ve onun ideolojisinin hâkim olduğu süreçte zorlamanın bir sonucu olarak başka alternatifinin olmayışı kendisini bu mecraya çekmiş olabilir. Son olarak kendi isteğiyle görev almış olabilir; ancak dönemin şartları ve yaşamının ikinci evresindeki uhrevi anlayışı göz önüne alındığında diğerlerine nazaran bu husus zayıf bir ihtimal olarak görünmektedir.

İsmet İnönü'ye Yazdığı Şiir

Mahmut Bilge memuriyetinden dolayı bir süre Nusaybin'de bulunmuştur. 13 Şubat 1938'de açılan Nusaybin Halkevi'nin[2] kâtipliğini yapmıştır. Nusaybin Halkevi kâtibi iken Milli Şef İsmet İnönü'ye methiyeler dizen bir şiir yazacaktır. Milli Şefimize isimli şiirde imla ve noktalama kurallarına dikkat edilmediği anlaşılmaktadır. Şiirin ilk sayfası beyitler halinde yazılmış gibi görünse de ikinci sayfa dörtlükler halindedir. Şiirin kafiyesine bakıldığında tamamen dörtlüklerden oluştuğu görülecektir.

Şiire yatkınlığı ve kabiliyeti bilindiğinden Mahmut Bilge'ye, İsmet İnönü hakkında şiir yazması için dönemin Nusaybin Halkevi reisi veya kaymakamı talepte bulunmuştur. O da bu isteğe cevap vermiştir.[3] Şiiri orijinal hali ile, değiştirmeden olduğu gibi yazıp aktarıyoruz.

Millî şefimize

Bir milleti kortardı, senin oynadığın rol,

sen millî savaşta eyledin, dünmana bin gol,

açtın bize kutsal çığırı, yepyeni bir yol,

milli şefimiz, çok yaşa, pek çok yaşa, Varol, …

Batmaz, vatanın sen ebedî bir güneşisin,

sen, o ebedî (şef) Atatürk ün de eşisin,

(Fevzi) mareşalın ebedi arkadeşisin,

Milli şefimiz, çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

Sen bu ulusun gözbebeği, sevgilisisin,

Sen bu vatanın sünbülü reyhanu gülisin

İstikbâl için cümlemizin sen emelisin,

milli şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

sen milletin ruhunda çıkan cerhayı deştin,

---

1 Şerafettin Zeyrek, a.g.e., s.93

2 Ulus 13 Ocak 1938, s. 1

3 Sözlü Kaynak 5

öksüz olarak ağladığı günde , yetiştin,,

umran ile, binlerce saadet ile eş, tin,,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

İsmin okunur, haşra vatan taku kemeden,
hürriyet getirdin bize sen, millî zaferden,

millet sana bağlı hepisi canü ciğerden
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

hak olsa seza mefharetin takı semada,
şevkın serevan eylese eşcarü cemade,

devlet de senin, halk ta senin tayri huma da,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

Kalplerde coşan neş'eler, gözlerde nimayan,
Binlerce güneşlerle ışıklandı bütün tan,,,

(İsmet İnönü) oldu bize bir yüce başkan,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol,

ruhun da, vucudun da, adın hepsi muamma,
adın sana hastır, olamaz başka musemma,

sen bu ulusun başkanısın, dahisin amma,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, ….

Parlak yüzün göldükçe gülümser dahi millet,
çünkü vatanın, milletin ümididir (İsmet) ,,

saygı ile her an anılır, ettiğin hizmet,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

Ya rap, o ne kuvvetli bilek, göçlü bir eldi,?
patlattığı bomba sesi, ta… doğuya geldi,

yalnız deyil toprakları ta... gökleri deldi,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, ...

Her türk sana yorgun, sana her kes te müsehhar
resminle senin süsleniyor, yurdumuz yer yer,
bir koskoca millet şefinin emrini bekler,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, ...

Fikrinle, idarenle, yaşar, yükseliriz biz,
bizler ebedi müstakiliz, daima genciz,,,
bu millete yalnız yaşayın, varolunuz siz
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, ...

düşmanlara korku veriyor, pek yüce adın,
varlıklarını titretir hatta senin yadın,
sen hak ile, sen şan ile ta, ta.. göklere vardın,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, ...

Ramsesle, keyhasrevle Napolyon sana yaver,
sokratla priklis ve eresto sana çaker,,,
dilsiz kesilir, sen söze başlarken, hatipler,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol,

Türkün güneşi parladı, millî, ulu şeften,
ardında yürür, dönmeyiz asla bu hedeften
mahrum kalamaz hiç birimiz bunca şereften,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, ...

Çağlar yene, bir sel gibi her yerde kızıl kan
Ateş yağıyor, yerlere, gökler ise volkan,,
Yurdun ise cennet gibidir[1]
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, ...

sarmış yene insanlığı bin türlü hayalet
başlar kopuyor, kan akıyor, çok fena halet

[1] Belgede ilgili yerin devamı silik olduğundan yazılamadı.

ülkende fakat parlayor, binlerce saadet
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

vicdanlar çökmüş, sayısız amma, kâbuslar
altında boğuk inleyor, binlerce uluslar
Türkiye çalar şavk ile barış için kûsler
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

al kana boyanmış, kızıl olmuş okyanuslar
dünya için mersiye çalar hatta nakuslar,
saklar eteği ruhu hayat şanlı Toroslar,
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

Aşkınla senin, çırpınıyor, nabzımız her an,
sensiz geliyor (Bilge) ye dünya bile zindan
görmek seni ister isem eyler misin ihsan?
millî şefimiz çok yaşa, pek çok yaşa, varol, …

Şiirde Mahmut Bilge'nin övgü konusunda sınır tanımadığını, oldukça abartıya kaçtığını söylemek mümkündür. İsmet İnönü'nün Anadolu İhtilali'ndeki hizmetlerinden milletin gönlünde taht kurmasına kadar geniş bir yelpazede durumu ele almıştır. Ayrıca şiirde Napolyon, Ramses, Keyhüsrev gibi tarihsel simalar ile Sokrates, Aristo, Perikles gibi felsefi kişilerden bahsetmesi onun tarihe ve felsefeye vakıf olduğunu, bu alanları takip ettiğini göstermektedir.

Müftülük Dönemi

1920 yılında vekil öğretmenlik de dâhil 28 yıl süren memuriyet hayatından sonra Mahmut Bilge 1948 yılında müftü tayin edilecek ve esas kimliğini, karakterini bu süreçte dönemin koşullarının elvermesiyle de sergileyecektir.

Müftü seçilmesi kolay olmamıştır. Cizre müftülüğü için Mahmut Bilge, Abdulvahap Değer ve Hasan Dursun aday olurlar. Hasan Dursun, Mahmut Bilge'nin adaylığını öğrenince çekilir. O dönemde müftüler seçim yoluyla belirlenirdi. Dönemin kaymakamı doğrudan bir seçim değil de halkın seçtiği ve halkı temsil eden belediye meclis üyelerince müftünün belirlenmesini ister. Neticede yapılan seçimi Mahmut Bilge kazanır; ancak rakibinin hile yapıldığı yolundaki şikâyeti üzerine seçim iptal edilir. Cizre'nin bağlı bulunduğu il Mardin duruma el koyar ve sınav yapılması kararını alır. Yapılan sınavı da Mahmut Bilge kazanır ve kesin olarak Cizre müftüsü olur.[1]

Müftülüğü süresince yukarıda dile getirdiğimiz eserlerin çoğunu ve ele geçmeyen birçok eserini kaleme alacaktır. Okuma ve yazma işine yoğunlaşacak, bu arada müftülüğünün gerektirdiği sorumlulukları yerine getirecektir. İyi bir görev bilincine ve disipline sahip olarak başta imamlar olmak üzere kendilerinden sorumlu olduğu kişilere de bu görev bilincini aşılayacaktır.

Görev bilincine ne derece sadık olduğu uygulamalarından anlaşılmaktadır. İmamların namaz vakitlerine riayet edip etmediklerine ilişkin ve daha çok sabah namazları konusunda sık sık teftişe çıkardı. Görevlerini aksatanlara cezalar verirdi.[2] Kendisinden izin alanlara dahi izin müddetine uyup uymadığı hususunda teftişe çıktığı olurdu. Kendisi de bir imam ve aynı zamanda talebesi olan

[1] Sözlü Kaynak 3
[2] Sözlü Kaynak 1

Abdulkerim Özervarlı; bir gün kendisinden dolaşmak için arkadaşlarıyla birlikte izin aldıklarını ve Cahfer-i Sadık olarak bilinen yere geldiklerini ve beklemedikleri bir anda müftüyü karşılarında gördüklerini söyler.[1] Müftünün namaza ne kadar kaldığını sormasıyla talebesinin ezana yetişmek için koşması müftünün kendileri üzerinde uyandırdığı etkinin bir belirtisidir.

Görev ve disipline ilişkin bu yapısına karşın dini konularda katı olmayan ılımlı bir anlayış göstermiştir. Buna dair kardeşi İmam Mustafa Bilge İdil Müftülüğünden ayrılıp Cizre'ye geldikten sonra Hatiban Camisi'nde dini vecibelerini yerine getirir, çoğu zaman kalabalık bir cemaate imamlık ederdi. Ancak zamanla cemaatte kayda değer bir azalma olur ve imam buna anlam veremez. Mahmut Bilge kendisine din hususunda fazla sıkı davrandığını, namaza iştirak edenlerin vaziyetlerini dikkate almadığını, bu vesileyle böyle bir durum yaşadığını söyler.[2]

Müftülüğü sürecinde belki de halkla yaşadığı en büyük sıkıntı Ay Risalesi'ni yazarken Ay'a gitmenin mümkün olduğunu söylediği fikirleri olmuştur. Önemli din âlimleri yetiştirmiş olan Cizre bu yapısına rağmen din konusunda yanlış, tutucu kimi düşüncelere de sahip olmuştur. Kendisini alaya almaktan, hakaret edilmeye varan davranışlarla karşılaşmıştır. Ancak Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya'nın yoğun çabalarıyla Ay'a gitmenin mümkün olduğu tescillenince halk nezdindeki saygınlığı zamanla artmıştır.

Anlaşmazlık noktalarında meselenin hal olması için aracı bir rol oynadığı durumlar da mevcuttur. Bu hususta; Siirt civarında tanınmış ve çok etkili olan aynı zamanda bölgeye hâkim olan bir ağanın oğlunun nişanlısı, başkaları tarafından kaçırılır ve nikâhı kıyılır. Adam Molla Muhammed Zivingi'ye müracaat eder, durumun hal edilmesini ister, aksi takdirde meselenin kanla çözüleceğini söyler. Üstad iki aşiret arasında kan dökülmemesi için bir talebesini alır kız kaçıran tarafa gider ve onları bir gecede ikna eder. Daha sonra Cizre müftüsü meşhur Molla Mahmud'a müracaat eder ve durumu kendisine anlatır. Müftü Bey'in de desteğiyle Molla Muhammed, dini nikâhı kıyan imamı çağırtır ve kendisine nasıl bir nikâh kıydığını sorar. "Hanefi mezhebine göre velisiz kıydığını" söyler. Üstad bu meseledeki Hanefi mezhebinin görüşlerini sorar. İmamın bu konuda cahil olduğunu öğrenince nikâhı fesheder ve kızı sahiplerine vererek büyük bir katliama engel olur.[3]

Müftülüğü döneminde onun ilminden istifade eden, yanında yetişen birçok şahsiyet olmuştur. İmam Abdulkerim Özervarlı, İmam Abullah Ayder, Fettah Tüzün, Niyazi Saygıdar, halk arasında Hasanê Sêvê olarak bilinen Hasan Alpaya bunlar arasındadır. Yine müftülüğü boyunca yeni eser yapımı olmamış, daha çok bakımsız, yıkık vaziyetteki camiler onarılmıştır.[4]

Hüsamettin Bilge; Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe'ye hâkim olan Bilge'nin Mısır'daki El Ezher Üniversitesi'ne dini konularda fetvalar gönderdiğini[5] belirtmektedir. Ancak İmam Abdulkerim o dönemde El Ezher'de fetva yayınlayacak âlimler olduğunu, Mahmut Bilge'nin Türkiye'deki Diyanet İşleri Başkanlığı için fetvalar yayınladığını[6] ifade etmektedir.

Dışarıdan gelip barınma problemi yaşayanların ihtiyacına cevap vermesi amacıyla Bilge Palas adında bir otel yaptırtacak; fakat vefatı üzerine bu eseri göremeyecektir.[7]

Sonuç

Mahmut Bilge'nin ilginç yaşam öyküsü ve eserleri derinlemesine bir tetkikten geçirildiğinde bize yol gösterici veriler sağlayacaktır. Yaşamının ilk evresindeki siyaset de kokan faaliyetleri, ikinci evredeki dini yaşamı dikkate alındığında kendisine yönelik olumsuz bir intiba oluşturmaktadır; ancak her bir tarihsel dönemin kendi içerisinde koşulları bağlamında değerlendirilme zorunluluğu meseleye daha aklıselim yaklaşmayı gerektirmektedir.

---

1 Sözlü Kaynak 3
2 Sözlü Kaynak 1
3 Abdulhadi Timurtaş, "Molla Muhammed Zivingi ve İlmi Kişiliği", Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, Nisan 2009, s.110
4 Sözlü Kaynak 3
5 Sözlü Kaynak 1
6 Sözlü Kaynak 3
7 Sözlü Kaynak 1

Müftülük sürecinde özellikle ele aldığı eserler o döneme kadarki birikimin bir neticesidir. Babasının yanında ders alması, medrese eğitimi görmesi kendisinde dini konularda sağlam bir temel oluşturmuştur. Öğretmenlik mesleğine başladığı 1920'den müftü olduğu 1948 yılına kadar bu temeli sağlamlaştırıp geliştirdiği söylenebilir. Dini konularda sınava tabi tutularak müftü olması bunu kanıtlamaktadır. Dini konulardaki geniş bilgisini sadece 1948'den sonra edinmesi de mümkün görünmemektedir.

Mahmut Bilge'nin basılmamış eserlerinin incelenmesi, yayıma hazırlanması kendisini daha yakından tanımaya, ona karşı görevimizi yerine getirmeye katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Bilge, Mahmut, **Yezidiler**, Yay.Haz. Ahmet Taşğın, Kalan Yayınları, Ankara, 2002

Durukan, Ayşe, Uraz, Türkan Ulusu, **Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları**, İTÜ Dergisi/a, Cilt:7, Sayı:1, 2008

Şimşek, Sefa, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul

Timurtaş, Abdulhadi, **Molla Muhammed Zivingi ve İlmi Kişiliği**, Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, Nisan 2009

Yaşın, Abdullah, **Tarih, Kültür ve Cizre**, Alioğlu Matbaacılık, İstanbul, 2011

Zeyrek, Şerafettin, **Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara, 2006

Birecik Müftülüğü Arşivi

CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1946

CHP Halkevleri Talimatnamesi, 1935

Ulus 13 Ocak 1938

http://www.idilmuftulugu.gov.tr/mueftuelerimiz.html erişim:09/02/2012

http://www.silopimuftulugu.gov.tr/sol_sutun/muftuler-albumu/ erişim:09/02/2012

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01.945.664.1.169.Belge

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01.945.664.1.224.Belge

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01.945.664.1.226.Belge

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01.1415.679.2.(1-8.)Belgeler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01.959.714.2.60.Belge

Sözlü Kaynak 1, Hüsamettin Bilge, Emekli Memur, 1946 Doğumlu

Sözlü Kaynak 2, Sabri Gümüş, Emekli Esnaf, 1929 Cizre Doğumlu

Sözlü Kaynak 3, Abdulkerim Özervarlı, Emekli İmam, 1932 Cizre Doğumlu

Sözlü Kaynak 4, Abdulkadir Bingöl, Emekli Memur, 1953 Cizre Doğumlu

Sözlü Kaynak 5, Salih Bilge, Memur, 1959 Cizre Doğumlu

Sözlü Kaynak 6, Abdulğaffar Dursun, Emekli Avukat, 1936 Cizre Doğumlu

Sözlü Kaynak 7, Şerafettin Elçi, Emekli Avukat, 24. Dönem Milletvekili 1938 Cizre Doğumlu

Not: İlgili sözlü kaynaklarla kişisel görüşmeler yapılıp ses kayıtları alınmıştır.